

CRNA GORA
SKUPŠTINA

Odbor za ljudska prava i slobode

Broj: 00-63-8/19-40/

Podgorica, 24. oktobar 2019. godine

INFORMACIJA
O POSJETI ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
DNEVNOM CENTRU ZA DJECU I OMLADINU SA SMETNJAMA
I TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U OPŠTINI ROŽAJE,
održanoj 17. oktobra 2019. godine

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković i član Odbora Mirsad Murić posjetili su Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje. U posjeti su, po pozivu Odbora, učestvovala Vukica Jelić, državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja, Senka Klikovac, načelnica Direkcije za biomedicinu i transplantaciju u Ministarstvu zdravlja i Aleksandra Popović, samostalna savjetnica u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je istakao veoma kvalitetnu saradnju koju Odbor za ljudska prava i slobode ima sa nadležnim državnim organima, međunarodnim organizacijama i nevladinim sektorom, što se realizuje kroz multisektorski pristup ovog Odbora i aktivnosti usmjerene na postizanje većeg stepena zaštite ljudskih prava i sloboda. Odbor već devetu godinu, na osnovu aktivnosti Skupštine Crne Gore, Programa rada Vlade i Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori sačinjava Plan aktivnosti, prilikom čije pripreme se rukovodi ocjenama stanja iznešenim u Izvještaju EK o Crnoj Gori, a pogotovo iznijetim kritikama i u cilju njihovog rješavanja utvrđuje konkretne aktivnosti. Odbor se ne bavi samo zakonodavnim aktivnostima, već veliku pažnju posvećuje praćenju implementacije zakona. Značajnu pažnju Odbor posvećuje zaštiti prava djece, sa akcentom na djecu sa teškoćama u razvoju.

Predsjednik Duković je istakao da je Odbor prepoznat po posjetama koje realizuje kako bi se poslanici uvjerali na koji način se zakoni sprovode i poštuju ljudska prava. Na taj način Odbor je posjetio brojne institucije koje se bave zaštitom djece, lica sa invaliditetom i lica lišenih slobode. Naglasio je da cilj ove posjete nije kontrola rada Dnevnog centra, već da se učesnici posjete direktno uvjere u način na koji funkcioniše, odnos zaposlenih prema korisnicima, kao i da se institucija ohrabri zbog svih napora koje preduzima u ostvarenju humane misije.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je informisao sagovornike o Konsultativnom saslušanju predstavnika nadležnih institucija na temu "Rad dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori", održanom na 43. sjednici Odbora 25. septembra 2019. Podsjetio je da u Crnoj Gori funkcioniše 13 dnevnih centara i da se očekuje otvaranje još tri. Ocijenio je da bi bilo značajno da sve opštine posjeduju ovakve ustanove, jer ključne usluge korisnicima bi trebalo da se pružaju na lokalnom nivou, odnosno u sredinama u kojima žive sa svojim porodicama. S obzirom da u pojedinim dnevnim centrima nedostaje stručni kadar, prvenstveno logopedi i defektolozi, izrazio je nadu da će se taj problem postepeno rješavati.

Predsjednik Odbora dr Halil Duković je informisao predstavnike Dnevnog centra i lokalne samouprave o Preporukama za unapređenje rada dnevnih centara, sadržanim u Analizi inter-sektorske podrške različitih sistema djeci sa smetnjama u razvoju u Crnoj Gori, koju su pripremile ekspertkinje angažovane od strane UNICEF-a. Posebno je istakao da dnevni centri moraju biti bolje uvezani sa sistemom inkluzivnog obrazovanja i moraju se posmatrati kao podrška, a ne alternativa inkluzivnom obrazovanju. Takođe, dnevni centri treba da razvijaju što tješnju saradnju sa postojećim resursnim centrima za inkluzivno obrazovanje. S aspekta poštovanja relevantnih međunarodnih standarda, postojeća situacija koja podrazumijeva postojanje dnevnih centara za djecu i za mlade sa smetnjama u razvoju u istim prostorijama je neprihvatljiva. Situacija u kojoj dijete od četiri godine boravi i prima uslugu u prostoru u kome boravi i prima uslugu mlado lice od 25 godina apsolutno je neprihvatljiva. Čak i u tom slučaju posebni programi moraju biti razvijeni za različite starosne grupe, tj. djecu od 1-18 godina, shodno uzrastu i interesovanjima. Zbog navedenog se moraju uložiti naponi da se razviju

posebne usluge za mlade sa invaliditetom, kako u istom prostoru ne bi boravila djeca do 18 godina i mladi sa invaliditetom uzrasta od 18 do 27 godina. UNICEF je preporučio da se revidiraju postojeći standardi koji definišu rad dnevnih centara kojima je omogućena definisana neprihvatljiva praksa. Obuhvat djece, opseg i kvalitet rada dnevnih centara se moraju unaprijediti, za šta je potrebno vrijeme i kontinuirana saradnja svih nadležnih institucija. Važno je da se u dnevnim centrima djeci pruža potrebna pažnja, njega i da se poštuju njihova prava. Kada je riječ o finansijskom aspektu, bitno je utvrditi prioritete i usmjeriti raspoloživa sredstva na prave stvari, a pomoć djeci sa smetnjama u razvoju treba da bude jedan od prioriteta. Budućnost dnevnih centara je projektovana kao prerastanje u segment podrške inkluzivnom obrazovanju, jer je krajnji cilj da sva djeca jednog dana budu u školama, ili, da, eventualno, imaju neku drugu uslugu socijalne i dječje zaštite.

Iako su u prethodnom periodu djeca sa smetnjama u razvoju bila stigmatizovana postojanjem brojnih predrasuda prema njima, Predsjednik Odbora je zaključio da je u ovoj oblasti u Crnoj Gori u poslednjoj deceniji ostvaren značajan napredak, jer je i odnos građana prema ovoj ranjivoj populaciji promijenjen i sve više pažnje se poklanja zaštiti prava i njihovoj inkluziji.

V.d. direktorica Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje Dženita Kurtagić je upoznala učesnike sa radom Dnevnog centra koji je otvoren u julu 2016. a sa aktivnim pružanjem usluga počeo u aprilu 2017. Dnevni centar posjeduje licencu za rad u oblasti socijalne i dječje zaštite, a takođe i svi zaposleni stručni radnici. Zaposleno je 16 lica, a stručni tim čine psiholog, socijalni radnik, fizioterapeut, medicinske sestre i njegovateljice. Nedostaje im defektolog ili logoped. Posjeduju osnovni didaktički program neophodan za pružanje kvalitetnih usluga korisnicima.

U Dnevnom centru čiji je kapacitet 20 korisnika, trenutno boravi 15 lica, a u toku je postupak za prijem još dva korisnika. Korisnicima se pružaju usluge dnevnog boravka na četiri ili osam sati, psiho-socijalna i medicinska rehabilitacija, socijalizacija, održavanje njege i lične higijene. Sprovode se grupni i individualni rad, u skladu sa individualnim programom za svaku osobu, prilagođenim njenim kapacitetima i sposobnostima. Obezbijedena im je ishrana u vidu doručka, ručka i užine. Takođe, korisnicima je obezbijeđen prevoz. Cjelokupan rad Dnevnog centra usmjeren je na promovisanje jednakih mogućnosti djece i mladih sa smetnjama u razvoju i njihovo učešće u društvenim aktivnostima. Korisnici usluga stiču određene vještine, radi se na razvijanju njihovih sposobnosti, a glavni cilj je njihovo osposobljavanje za samostalan život.

Kurtagić je ocijenila da je ovaj socijalni servis veoma značajan za korisnike usluga, ali i za njihove porodice. Saradnja sa drugim dnevnim centrima u Crnoj Gori je na zavidnom nivou, kao i saradnja sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Opštinom Rožaje, Komisijom za usmjeravanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama, osnovnim i srednjim školama i svim drugim ustanovama na lokalnom nivou.

Na pitanje o saradnji Dnevnog centra sa lokalnim nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom i pružanjem odgovarajućih usluga za djecu sa smetnjama u razvoju i upit da li se prostorije i oprema Dnevnog centra u popodnevim satima ili vikendom ustupaju djeci kojima potrebne servise pružaju nevladine organizacije, što je jedna od preporuka UNICEF-a, v.d. direktorica Dnevnog centra je saopštila da je u posljednje vrijeme saradnja unaprijeđena. Međutim, ista se ne realizuje kroz ustupanje prostora i opreme kojom raspolažu, jer se usluge u nevladinoj organizaciji pružaju uglavnom vikendom, na osnovu prethodno zakazanog termina sa stručnim osobljem. Prije nekoliko mjeseci razgovarali su o mogućnostima unapređenja saradnje u korist djece sa smetnjama u razvoju.

V.d. direktorica Dnevnog centra je ukazala na finansijske probleme sa kojima se suočavaju, navodeći da se zaposlenima duguju tri zarade i da ponekad, zbog nedostatka novca, nijesu u mogućnosti da učestvuju na stručnim seminarima. Međutim, zaposleni posvećeno i odgovorno obavljaju svoj posao i veliku pažnju poklanjaju svim korisnicima.

Zaključila je da bi opremanje senzorne sobe i nabavka većeg specijalizovanog kombija za prevoz korisnika značajno unaprijedila njihov rad.

Sastanku u prostorijama Dnevnog centra prisustvovao je i predsjednik Opštine Rožaje Ejup Nurković koji je kratko informisao o aktivnostima lokalne samouprave na unapređenju položaja lica sa invaliditetom. Smatra da uz pomoć države treba proširiti lepezu usluga koje Dnevni centar pruža kako bi se povećao obuhvat djece sa smetnjama u razvoju kojih u Rožajama ima oko 70, a koja zbog neposjedovanja potrebne dokumentacije i rješenja o usmjeravanju ne mogu biti korisnici Dnevnog centra. Opština Rožaje kasni tri mjeseca sa isplatom zarada zaposlenima u Dnevnom centru, jer im je

izuzetno teško odrediti prioritete u raspodjeli novca kojim raspolažu. Smatra da bi dnevne centre trebalo financirati iz državnog budžeta, a iznos od 150 eura mjesečne participacije po korisniku dnevnog centra treba povećati.

Član Odbora Mirsad Murić je saglasan da dnevni centri pružaju značajne usluge djeci i njihovim porodicama čime opravdavaju sva sredstva koja Crna Gora ulaže u njihovo funkcionisanje. Smatra da bi sa poboljšanjem ekonomske situacije, trebalo više novca uložiti u otvaranje većeg broja dnevnih centara.

Važnim ocjenjuje da djeca sa smetnjama u razvoju postaju vidljiva, što u prošlosti nije bila praksa. Radeći kao nastavnik u školi, uočio je da su mnogi roditelji stigmatizovali svoju djecu sa smetnjama u razvoju. Takođe, djeca često nijesu imala rješenja o usmjeravanju na osnovu kojih bi pohađali prilagođeni obrazovni program.

Pojedine nevladine organizacije u ovoj Opštini pružaju određene servise djeci sa smetnjama u razvoju, ali u uslovima mnogo lošijim od ovih u Dnevnom centru. Zaključio je da je neophodno da sva resorna ministarstva i lokalne samouprave sarađuju u obezbjeđivanju odgovarajućih usluga djeci sa smetnjama u razvoju.

Državna sekretarka u Ministarstvu rada i socijalnog staranja Vukica Jelić je uputila pohvale Odboru za ljudska prava i slobode na kvalitetnim i kontinuiranim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje položaja djece sa smetnjama u razvoju. Izrazila je nadu da ćemo u predstojećem periodu imati veći broj dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju, čime bi se dostupnost usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite na lokalnom nivou povećala, kao i da će se rad postojećih dnevnih centara unaprijediti.

Primijetila je da u Dnevnom centru u Rožajama postoji izdvojenost prostorija u kojima se nalaze djeca od kancelarija zaposlenih, jer sprat na kojem su kancelarije za osoblje nije prilagođen licima sa invaliditetom, što je neprihvatljivo, jer sve prostorije moraju biti dostupne korisnicima usluga dnevnih centara kako bi se spriječila njihova 'getoizacija' i diskriminacija.

Iako je svjesna izazova sa kojima se lokalne samouprave susreću prilikom finansiranja dnevnih centara, smatra da je bolje da dnevni centri i dalje ostanu u nadležnosti lokalnih samouprava, jer su one najbolje upoznate sa potrebama svojih građana i mogu im najefikasnije pružiti neophodne servise. Razmotriće mogućnost povećanja iznosa participacije koje Ministarstvo opredjeljuje za ove namjene u cilju pomoći dnevnim centrima i lokalnim samoupravama.

Predstavnica Ministarstva za ljudska i manjinska prava Aleksandra Popović je iskazala razumijevanje za roditelje i djecu sa smetnjama u razvoju, kao i za one koji se bore za interese i prava ove djece. Podsjetila je da Ministarstvo tijesno sarađuje sa ustanovama koje se bave zaštitom prava djece sa smetnjama u razvoju. Istakla je da su 2017. godine, povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, organizovali konferenciju posvećenu licima sa intelektualnim smetnjama kada je promovisana Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom u lako razumljivom formatu. Naglasila je da treba iskoristiti potencijal koji svako dijete ima. Očekuje da će se saradnja Ministarstva za ljudska i manjinska prava sa Dnevnim centrom za djecu i omladinu sa smetanjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje, kao i svim ostalim dnevnim centrima u Crnoj Gori, kontinuirano unapređivati.

Predstavnicu Ministarstva zdravlja Senku Klikovac je interesovalo kakva je saradnja Dnevnog centra i roditelja sa zdravstvenim ustanovama, da li postoje problemi, prepreke i da li im je neophodna zdravstvena zaštita dostupna u Domu zdravlja u Rožajama.

Predstavnica roditelja, majka djevojčice sa cerebralnom paralizom koja boravi u ovoj Ustanovi, je izrazila zadovoljstvo radom Dnevnog centra i stručnog osoblja. Istakla je da se velika pažnja i ljubav posvećuje djeci sa smetnjama u razvoju i ukazala na značaj Centra za zaposlene roditelje. Informisala je da su zadovoljni uslugama koje pružaju pedijatar, psihijatar i terapeut u Domu zdravlja u Rožajama. Međutim, nijesu zadovoljni brojem besplatnih boravaka za medicinsku rehabilitaciju u Institutu "Dr Simo Milošević" u Igalu. Podsjetila je da se djeci sa cerebralnom paralizom do prve godine života odobrava boravak dva puta godišnje, djetetu do 15 godina života medicinska rehabilitacija se odobrava jednom godišnje sa pratiocem, a od 16. godine omogućen je boravak svake druge godine i bez pratnje roditelja.

Predstavnica Ministarstva zdravlja je najavila da će razmotriti mogućnost izmjene zakonskih propisa radi unapređenja medicinske rehabilitacije djece sa smetnjama u razvoju i povećanja broja odlazaka u rehabilitacione centre.

Nakon razgovora sa rukovodiocima Dnevnog centra i Opštine Rožaje, obilaska prostorija i razgovora sa predstavnicima roditelja, zaposlenima i korisnicima, zaključeno je da Dnevni centar u Rožajama ispunjava svoju misiju i opravdava postojanje. Na licima korisnika vidljivo je bilo zadovoljstvo zbog boravka u Ustanovi i posvećenog odnosa zaposlenih prema njima. Zaposleni su saopštili da je zadovoljstvo raditi sa ovim licima i zbog rezultata njihovog rada koji su vidljivi, a roditelji djece sa smetnjama u razvoju takođe nijesu krili zadovoljstvo zbog usluga i sigurnosti koja se pruža njihovoj djeci.

Ocijenjeno je da bi opremanje senzorne sobe i nabavka većeg specijalizovanog vozila za prevoz korisnika značajno unaprijedilo rad ovog Dnevnog centra i kvalitet usluga koje se pružaju korisnicima.

Učesnici posjete Dnevnom centru za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju u Opštini Rožaje su saglasni da je u Crnoj Gori ostvaren značajan napredak u zaštiti prava djece sa smetnjama u razvoju, ali i da u narednom periodu treba preduzimati kontinuirane i koordinirane aktivnosti na državnom i lokalnom nivou, u saradnji sa međunarodnim organizacijama, donatorima i nevladinim sektorom, kako bi se ostvarili još veći uspjesi u ovoj oblasti.

SEKRETAR ODBORA

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

dr Halil Duković